

Litterae Latinae temporis Augusti
Elegia: Cornelius Gallus, Albius
Tibullus, Sex. Propertius, P. Ovidius
Naso

die 26. mense Martio a. 2010.

1 Kornelije Gal

Protos heuretes ove književne vrste jest Kornelije Gal, kako javlja Ovidije u svojoj “genealogiji” autora ljubavne elegije:

saepe suos solitus recitare Propertius ignes
iure sodalicii, quo mihi iunctus erat.
(...)
et tenuit nostras numerosus Horatius aures,
dum ferit Ausonia carmina culta lyra.
Vergilium vidi tantum, nec avara Tibullo
tempus amicitiae fata dedere meae.
successor fuit hic tibi, Galle, Propertius illi;
quartus ab his serie temporis ipse fui.
(Ov. tr. 4, 10, 53f.)

Propercijeva knjiga o Cintiji (tzv. *Monobiblos*, možda pod nazivom *Cynthia*) pojavila se koncem 28, oko godinu dana prije Tibulovih elegija o Deliji (možda pod nazivom *Delia*), još za Galova života († 27). Galove elegije poznajemo izdaleka zahvaljujući Vergilijevoj 10. eklogi, iz koje se jasno vidi da su ostali pisci preuzimali i razrađivali njegove motive. Oko 40, otprilike kao dvadesetogodišnjak, Gal je sastavio četiri knjige upućene Likoridi, svojoj “elegijskoj dragoj”, i time započeo rimsku tradiciju “subjektivne”

ljubavne elegije. Ona nema izravnog grčkog uzora, već se ugledala na helenističke erotske epigrame, proširujući ih motivima srodnih književnih vrsta, npr. nove komedije, bukolike, epilija u Euforionovu stilu, te "objektivnih" aleksandrijskih elegija Filite i Kalimaha, možda i arhajske jonske elegije kakvu piše Mimnermo. Postupak je sličan Horacijevu prenošenju helenističkih epigrama u oblike i način izlaganja eolske lirske pjesme (Alkeja, Sapfe, Anakreonta), kao i Ovidijevu slobodnom variranju pojedinih grčkih vrsta. Znamo da je kasnohelenistički pjesnik Partenije iz Nikeje Galu posvetio proznu zbirku *erotika pathemata* ("Ljubavne patnje"), kao izvor građe za Galove "epove i elegije" (slično tome, nekoliko godina ranije Atenodor je Ciceronu uputio popis glavnih stoičkih učenja o dužnostima kao osnovu za spis *de officiis*).

Poput Vergilija i Horacija, Gal je bio skromna porijekla, ali izvrsno obrazovan. Napredovao je kao štićenik svoga školskog druga Oktavijana do položaja upravitelja Egipta; no 29. p. n. e. pao je u Augustovu nemilost, postavljen je novi upravitelj, nakon čega si je Gal oduzeo život.

Na ulomku papirusnog svitka, napisanog između 50. i 20. p. n. e, pronađenom u Egiptu, u Qasr Ibrimu, nalazi se oko deset Galovih stihova; po prvi su put objavljeni 1979.

(O podrijetlu i društvenom položaju elegičara: Tibul je bio rimski ekvit iz bogate obitelji, služio je u vojsci pod Mesalinim zapovjedništvom; Propercije, Umbrijac, bio je sin osiromašenih zemljoposjednika, zahvaljujući Mecenatovu pokroviteljstvu živio je na visokoj nozi; Ovidije, također rimski ekvit, također je u Rimu pohađao najbolje škole, proputovao Grčkom i Malom Azijom, nakratko bio član Mesalina kruga, udobno je živio na Kapitolu. Ukratko: svi ovi pjesnici pripadaju imućnim obiteljima, obrazovani su, imali su moćnog pokrovitelja; barem Propercije i Ovidije proslavili su se još za života; karijere Gala i Ovidija okončao je skandal).

2 Tibul i Corpus Tibullianum

Možda pod utjecajem Vergilijevih *Bukolika* i *Georgika*, u Tibulovim su elegijama naglašeni bukolski motivi. Za njegovu je poeziju važno i prijateljstvo s velikim državnikom Markom Valerijem Mesalom Korvinom (članovi njegova "kruga" bili su u svoje doba i Sulpicija i mladi Ovidije). *Corpus Tibullianum* zapravo je antologija pjesama autora Mesalina kruga. Svoju elegijsku dragu iz prve knjige zove Delijom (zvala se Planija); u drugoj je knjizi ljubavnica Nemeza (*Nemesis*), vjerojatno kurtizana koju je kontrolirala "mađam" (*lena*). Postoje i ljubavne elegije za Marata (*Marathus*) -- u njima se kao ljubavni savjetnik javlja bog Prijap -- mada u rimskoj ljubavnoj elegiji muška homoseksualna ljubav nije toliko važna kao u grčkoj (sve su Kalimahove ljubavne pjesme upućene mladićima,

Katul ima četiri ljubavne pjesme za Juvencija, intenzitetom ravne onima za Lezbiju): homoseksualne ljubavi praktički nema kod Propercija i Ovidija. Sulpicija je autorica šest kratkih pjesama; ova djevojka iz dobre obitelji jedina je Rimljanica čiji književni rad poznajemo.

Uz Sulpiciju i Tibula, autor ove zbirke je i "Ligdam" (radi se o pseudonimu), rođen 43. p. n. e. Njegovih šest kratkih elegija podsjećaju na različite Ovidijeve tekstove (na mjesta iz *amores*, *ars amatoria*, *tristia*).

3 Propercije

Suprotnost Propercija i Tibula sličnaje onoj Plauta i Terencija: Umbrijci su originalniji i snažniji, oni drugi su elegantniji u izrazu. Tibul suprotnost stvarnosti traži u idealiziranoj prirodi, Propercije u mitu; oboje je romantično. Propercije je autor četiri knjige elegija, koje većinom govore o burnoj ljubavi prema Cintiji (pravo joj je ime bilo Hostija). Najranije su pjesme napisane oko 29, konačni je pozdrav Cintiji upućen 23; u trećoj se knjizi govori i o vezi s drugom, nepoznatom ženom.

Elegije u prvoj knjizi upućene su nekima od Propercijevih rimskih prijatelja: Tulu, Pontiku, Basu (elegije su za Rimljane uvijek govor prvog lica drugome). Skandalozni uspjeh te knjige proslavio je Propercija i osigurao mu Mecenatovo pokroviteljstvo; kasnije je Propercije sastavio dvije žalobnice povodom smrti Augustu bliskih osoba (nećaka Marcela, Kornelije). Cijenio je Vergilija, ali ne spominje Horacija (kao ni ovaj njega); isto je i s Tibulom.

Propercije o rimskim vrijednostima u odnosu prema ljubavi:

nescit amor priscis cedere imaginibus (1, 5, 24)

nescit amor magnis cedere diuitiis (1, 14, 8)

deuictae gentes nil in amore ualent (2, 7, 6)

tu mihi sola domus, tu, Cynthia, sola parentes,
omnia tu nostrae tempora laetitiae. (1, 11, 23-4)

Propercije je odbijao pisati ep o rimskoj povijesti, što mu je predlagao Mecenat; kompromis su Rimske elegije knj. 4 (nisu nipošto samo dostojanstvene -- sadrže karikaturu astrologa, bludnika, šaljiv opis privatne orgije).

4 Ovidije

Publije Ovidije Nazon bio je malo dijete dok su Vergilije, Horacije i Propercije prolazili tešku školu rimskih građanskih ratova. Kad je Ovidije obukao togu, principat je bio sigurno uspostavljen, August je donio svijetu *otium*. Tek s

pedeset godina Ovidiju se dogodilo nešto ozbiljno, i nije znao kako se s time nositi (za razliku od Cicerona, koji je utjehu nalazio u filozofiji). Ovidije je *bonus declamator*, odličan đak retoričke škole, te je i poeziju sustavno retorizirao (protiv pobačaja u a. 2, 14 argumentira kao odvjetnik na sudu) i trivijalizirao, pretvorivši je u zabavnu književnost).

Amores (tri knjige) su Ovidijeve retoričke parafraze motiva Katula, Tibula i Propercija; njegovi uzori nisu Grci, nego Rimljani.

Heroide, pisma mitskih junakinja, sam opisuje kao *ignotum aliis opus*, originalnu vrstu ljubavnog pisma (mada takva pisma postoje u okviru većih helenističkih pjesničkih djela); Ovidije se bavi retoričkom *ethopoieia*, oponašanjem karaktera, "govorenjem iz lika" -- retoričke vježbe u školama bavile su se sličnim zadacima ("Aleksandar mora odlučiti hoće li zaploviti Oceanom"; "što bi rekla Penelopa pišući Odiseju").

Vrsta *artes*, pa i u stihovima, bila je raširena u antici. Ovidijeva *Medicamina faciei feminae* slave ljepotu, ljubav i profinjenost kojom se usavršava priroda: *culta placent*. Varijanta pjesničke parodije, kakva je Ovidijeva *ars amandi* -- prije "umijeće ugađanja" ili "umijeće zavođenja" nego "umijeće ljubavi" -- bila je u dotadašnjoj književnosti nepoznata (mada se ideje mogu naći kod Tibula i Propercija). Ljubavni dio opusa zaključuju *Remedia amoris*, "vodič za odljublivanje" u kojem Ovidije nastupa kao savjetnik i pomagač nesretnih i uznemirenih.

Fasti nasljeđuju Propercijeve etiološke pjesme, no na ideju da sustavno versificira kalendar došao je isključivo Ovidije. Pojedini su rimski pjesnici obrađivali pojedinačne metamorfoze (npr. Emilije Macer, Ovidijev stariji prijatelj, pretvorbe u ptice); ideju je Ovidije opet proširio -- u pretvorbe svake vrste -- i usustavio u pripovjednu liniju od prvotnog kaosa do Enejina povratka iz rata (da bi mogao ep zaključiti Cezarovom apoteozom).